

Zou België kunnen werken op zijn Zwitsers?

STAATSHERVORMING Door bevoegdheid per bevoegdheid de vergelijking met Zwitserland te maken, zou ook België kunnen evolueren naar een beter werkend federalisme, schrijven Philippe Van Parijs en Nenad Stojanovic.

Philippe Van Parijs & Nenad Stojanovic
Gastprofessor
UCLouvain & KU
Leuven; politicoloog
Université de
Genève.

Waarom werkt het Zwitserse federalisme beter dan het Belgische federalisme? 'Een van de redenen is dat wij uit 26 deelstaten bestaan en jullie maar met zijn tweeën zijn', legde Micheline Calmy-Rey, de toenmalige voorzitter van de Zwitserse federatie, een paar jaar geleden uit. Van België een federatie met vier gewesten maken – de drie huidige plus Oost-België – die net zo ongelijk zijn als de Zwitserse kantons, zou vanuit dat standpunt een voordeel zijn.

Maar dat België-met-vier zou ook vanuit een ander, fundamenteeler standpunt nauwer kunnen aansluiten bij Zwitserland. Alle competenties die niet onder de bevoegdheid van de Zwitserse federatie vallen, ressorteren onder die van de kantons waarin het grondgebied is ingedeeld. Maar hoe springen de Zwitsers om met de persoonsgebonden materies die in België door de gemeenschappen worden geregeld?

Om te beginnen hangt een aantal van die materies af van het federale niveau. Dat geldt bijvoorbeeld voor het wetenschappelijk onderzoek en voor de media. Zo valt de Zwitserse Radio- en Televisiemaatschappij onder het federale niveau en heeft ze als taak 'het begrip, de samenhang en de uitwisseling tussen de verschillende landsgedeelten, taalgemeenschappen, culturen en sociale groepen te stimuleren'. Ze bestaat uit vier regionale omroepen, waartoe de radio- en tv-zenders behoren die uit-

zenden in een van de vier nationale talen. En ze wordt gefinancierd door kijk- en luistergeld, dat op een solidaire manier tussen de diverse omroepen verdeeld wordt. Zo ontvangen de Duitstalige SRF, de Franstalige RTS en de Italiaanstalige RSI respectievelijk 43 procent, 33 procent en 22 procent van de inkomsten, terwijl het kijk- en luistergeld respectievelijk voor 73 procent afkomstig is van de Duitstalige kantons, voor 23 procent van de Franstalige en voor 4 procent van de Italiaanstalige.

Interkantonaal onderwijs

Het onderwijs is daarentegen hoofdzakelijk een kantonale of gemeentelijke bevoegdheid. De kantons en de gemeenten leveren de gebouwen en het salaris van het onderwijzend personeel betalen ze voor het grootste deel uit de inkomens- en vermogensbelastingen. De interkantonaal coördinatie wordt enerzijds, voor heel Zwitserland, geregeld door de Zwitserse conferentie van kantonale onderwijsdirecteuren en anderzijds, voor een beperkt aantal kantons, door drie interkantonaal conferenties voor Duitstalig Zwitserland en een conferentie voor Franstalig en voor Italiaanstalig Zwitserland.

Sinds 2006 maakt de grondwet het evenwel mogelijk dat het federale niveau tussenbeide komt wanneer de inspanningen om alles op elkaar af te stemmen niet tot een harmonisering

van het openbaar onderwijs zouden leiden. De federale regering heeft bijvoorbeeld bedreigd in te grijpen toen men in de Duitstalige kantons het plan had opgevat om in het lager onderwijs het Frans als verplichte tweede taal te vervangen door het Engels.

De Zwitserse federale staat beschikt over bevoegdheden die hij in België helemaal kwijt is: de media, het wetenschappelijk onderzoek en een deel van het hoger onderwijs

Met uitzondering van de federale polytechnische scholen van Lausanne en Zürich vallen de universiteiten en hogescholen volledig onder de bevoegdheid van de kantons, die op dat vlak een grote zelfstandigheid genieten, maar zich op elkaar afstemmen en samenwerken binnen de rectorenconferentie. Het hoger onderwijs wordt gedeeltelijk gefinancierd door het federale niveau (zowat 30 procent), gedeeltelijk door eigen kantonale inkomsten en gedeelte-

lijk door andere kantons, in functie van het aantal studenten dat daarvan dan komt.

Hoe zit het met het onderwijs in de tweetalige Duits-Franse kantons? Zo zijn er drie: Bern (met minder dan 10 procent Franstaligen), Fribourg en Wallis (telkens met ongeveer twee derde Franstaligen). Alle scholen hangen er zoals elders af van het kanton, met één verantwoordelijke minister, en het onderwijzend personeel wordt er volgens gemeenschappelijke regels betaald. Niettemin worden de eindtermen voor de Franstalige scholen bepaald door het 'Plan d'études romand' dat voor alle Franstalige kantons geldt, en die voor de Duitstalige scholen door het 'Lehrplan', dat voor alle Duitstalige kantons geldt.

Cultuur is hoofdzakelijk een kantonale bevoegdheid: er bestaat geen overkoepelende instantie voor de Franstalige en Duitstalige kantons. Maar er bestaat een 'Federale cultuurdienst' die als kerntaak heeft het erfgoed en de culturele creatie in het hele land te ondersteunen.

Onaanastbare diversiteit

Het aspect van het 'Zwitserse model' dat ons hier aanbelangt, bestaat dus uit twee luiken. Enerzijds beschikt de federale staat er over bevoegdheden die hij in België helemaal kwijt is: de media, het wetenschappelijk onderzoek en een deel van het hoger onderwijs. Anderzijds hebben de kantons in de loop der tijd een hele reeks samenwerkingsakkoorden afgesloten. Volgens de laatste telling leverde dit 'horizontale federalisme' niet minder dan 777 interkantonaal, nu eens bilaterale, dan weer multilaterale akkoorden op, die in sommige gevallen zelfs alle 26 kantons betreffen. Die akkoorden hebben uiteraard niet uitsluitend betrekking op taalgebonden materies. Zo zijn er slechts vijf akkoorden die enkel en alleen gelden voor de Franstalige kantons.

Kunnen we daar lessen uit trekken voor België? De meest vastgeroeste lui zullen dat vast ontkennen: de historische achtergrond en de geografische verstreming zijn te verschillend. En ze hebben uiteraard gelijk om elke rechtstreekse overzetting af te wijzen. Maar de nieuwsgierigste geesten kunnen verder gaan en zich voor elke bevoegdheid afvragen: 'Hoe zou België werken als we het aanpakten zoals in Zwitserland? Waarom hebben we hier een andere weg gekozen? Is het wenselijk daaraan vast te houden? Is het mogelijk ervan af te wijken?'

Een dergelijke oefening kan ons misschien helpen een weg te vinden naar een leesbaarder en efficiënter Belgisch federalisme. Net als Zwitserland en andere federale staten zou het zich zo kunnen ontwikkelen tot een louter territoriaal federalisme waarbij, net als in het Zwitserse model, ruimte zou worden geboden voor een onaanastbare taalkundige diversiteit.

Fribourg, de hoofdstad van het gelijknamige tweetalig kanton. © afp